

KKDs DIGITALISERINGSSEMINAR 25. 11. 08

PROGRAM FOR DIGITALISERING AV MUSEER

Tron Wigeland Nilsen, Norges museumsforbund

Innledning

Som kjent sa en viss statsminister i forrige århundre: *Alt henger sammen med alt!* Jeg synes at dette er et godt utgangspunkt når jeg skal forsøke å skissere noen utfordringer knyttet til digitalisering og museer.

Verdimessig og ideologisk overordnet blick

Først ønsker jeg å ta et mer verdimessig og ideologisk overordnet blick: *Digitalisering øker tilgjengeligheten til museenes samlinger, og betyr således en demokratisering av kultur- og naturarven.*

Men: En forutsetning for å kunne nytte teknologien er at det finnes digitalt innhold å formidle, samtidig vil jeg også hevde at *digitalisering er et svært viktig verktøy i arbeidet med å effektivisere museenes virksomhet* - og kommer til å være svært viktig i forhold til den faglige videreføringa av museumsreformen.

Museumsreformen

Museumsreformen har ført til et museumslandskap med færre, større museumsenheter. Museumsreformen er i utgangspunktet en faglig reform, og det er viktig å ta tak i den faglige videreføringa av museumsreformen, i tråd med budsjettproposisjonen. Det er viktig å se framover!

Museenes samfunnsoppdrag

Generelt kan vi si at museenes samlinger og anlegg er kjernen i museenes virksomhet, og som sådan viktige deler av museenes samfunnsoppdrag. Det er neppe mulig - og ihvertfall ikke hensiktsmessig - å skille digitalisering utfra museenes øvrige virksomhet. Tvert imot: Det er naturlig å se dette i sammenheng med *museenes 3 f'er: (samlings)forvaltning, forskning og formidling.*

Hjertesukk

I arbeidet med dette foredraget har jeg vært i kontakt med en hel rekke museumspersoner. Jeg fikk følgende **hjertesukk** fra én, som forøvrig er tilstede her i dag: *Digitalisering av museumssamlinger gjentas av mange nærmest som mantra for å dra museene inn i vår moderne cyberverden. Tilgjengeliggjøring er et annet magisk ord i så måte. Men hva innebærer egentlig digitalisering i museene? Gjenstandene registreres på data og digitale bilder limes inn på det digitale kartotekkortet. Så legges denne søkbare databasen ut på nett og voila! Samlingene er tilgjengelige. Og hva så? Blir det norske folk mer opplyst av det? Digitalisering gir økt tilgjengelighet. Museene kunne også ha åpnet dørene til alle magasiner og skap og sagt: Værsågod, nå er alt tilgjengelig. Alt materiale, også det digitale må forskes i og bearbeides for å kunne formidles til publikum. Jeg er opptatt av at digitaliseringen kun er et skritt på veien for å kunne formidle bedre til vårt publikum, enten de besøker museet fysisk eller på nett.*

Det statistiske hjørne (Kilde: Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2007):

- 200 av 294 museer oppgir at de har tatt i bruk elektronisk programvare for registrering av samlingene.
Kommentar: Dette høres i utgangspunktet ikke så helgæernt ut, i og med at det er 173 museer som har minst ét årsverk iht. SSBs museumsstatistikk.
- *Men:* Vi kan også lese av statistikken at norske museer kun har ca. 6 millioner av snaut 21 millioner gjenstander registrert i elektronisk format.
Kommentar: Dette er sjølsagt ikke bra, og viser noen av utfordringene museene står overfor. Her snakker vi om *kvantitative størrelser*. I tillegg er det åpenbart mye som kan sies om selve **kvaliteten på registreringene**, hvilket jeg skal komme tilbake til.
- 60 av 294 museer har oppgitt at de har katalogene helt eller delvis tilgjengelig på internett.

- 212 av 294 museer oppga at de i 2007 hadde egne internettutstillinger.

Museenes samlinger/statusbeskrivelse

Museene står overfor mange utfordringer knyttet til å gi begrepet digitalisering et mer konkret innhold, både i forhold til museenes samlinger og kilder til kunnskap om disse. Ei viktig målsetning er som sagt å gjøre samlingene tilgjengelig for både publikum og forskere, og legge forholdene til rette for bedre formidling.

Samlingene har tradisjonelt vært registrert via kataloger og protokoller. Størstedelen av katalogene er **inventarlist**er med kort informasjon om objektene i museenes samlinger, og i veldig liten grad **kunnskap**. Kunnskapen befinner seg i beste fall i museenes arkiver, men ofte vil det meste av kunnskapen om samlingene befinne seg i hodene på konservatorene.

*Digitalisering har i stor grad vært ensbetydende med å legge data fra katalogkort, aksjesjonsprotokoller eller lignende inn i en database, eksempelvis **Primus**.*

Innholdet i katalogene har store variasjoner når det gjelder kvalitet og mengde informasjon:

1. Museene har hatt **forskjellige katalogiseringspraksiser** fordi det inntil i sommer ikke har vært noen nasjonal standard for katalogisering. Museene har brukt registreringssystemer slik det har passet best for sin samling og for sine interne rutiner.
2. Metoden for å registrere fra katalogkort har i mange tilfeller hatt uheldige konsekvenser, da det ofte ikke har blitt utført av **kvalifisert personale**. De færreste som jobber med katalogisering har kompetanse innen dette feltet. Vi har eksempler på at data fra kataloger, protokoller og andre kilder har blitt utelatt eller misforstått ved overføring til et datasystem.
3. Registreringssystemene museene har brukt har heller ikke bygget på noen entydig **standard**. Dette har ført til lite konsis data etter flere konverteringer mellom forskjellige systemer.
4. I dag er **Outline** det eneste felles språket museene har for å beskrive gjenstander og fotografier. Dette klassifikasjonssystemet er ikke oppdatert siden 2001. Det finnes heller ikke noe program for utvikling av nasjonale nomenklaturer og emneordslister.

Selve digitaliseringa av eksisterende dokumentasjonsmateriale er heller ikke alltid rein plankekjøring. Protokoller og kataloger er konstruert som interne **husholdningshjelpemidler** i museet, ikke som informasjonsgrunnlag for omverdenen. For å gi omverdenen tilgang til museenes samlinger ved hjelp av moderne teknologi, stilles andre krav til standardisering og systematikk enn det som var nødvendig ved lokale kataloger. Dette problemet er ikke Norge alene om. Internasjonalt arbeides det med modeller for å kunne utveksle og gi tilgang til informasjon fra sektoren.

Datakvalitet og utvikling av standarder for utveksling av data mellom institusjoner og sektorer er derfor svært viktig. I det europeiske fellessøk-prosjektet **Europeana** er det bla blitt sagt at det er utrolig viktig at data som leveres er konsis og at det foreligger standardiserte emnelister som er mulig å oversette til flere språk.

Til forskjell fra bøker og arkiv må den enkelte registrar selv vurdere på hvilken måte gjenstanden skal registreres. Dessverre foregår det ingen nasjonal koordinering og kvalitetssikring av dette arbeidet.

Tredimensjonale gjenstander/objekter

Men det er ikke nok å digitalisere protokoller og kataloger. Vi må gå videre. Det må være en klar målsetting at en lager *et digitalt opptak* av gjenstanden - **fotografering** eller gjerne **3D skanning** - som gjøres tilgjengelig sammen med data fra katalogen.

Utfordringa knyttet til *tredimensjonale gjenstander/objekter* skiller vel museene i stor grad fra arkiv og bibliotek.

Også *tekst, lyd og levende bilder* vil kunne gjøres direkte søkbart gjennom flere ulike teknikker, men forutsetningen for det er at innholdet er lesbart for en datamaskin.

Samlingsforvaltning

Rundt om i landet arbeides det med å opprette en rekke *lokale og regionale museums-
magasiner*. Dette arbeidet skjer uavhengig av nasjonal koordinering. I forbindelse med dette arbeidet er det naturlig og fornuftig samtidig å fotografere og digitalisere gjenstandene – i den grad det ikke allerede er gjort.

Det er viktig at museene gjennomgår sine samlinger for å prioritere hvilke gjenstander som skal inn i disse magasinene, i forhold til de gjenstander som ikke får en plass i disse prioriterte magasinene.

Mange steder kan det være praktisk å opprette *ei arbeidslinje* bestående av *konservator* som foretar ei faglig vurdering av objektet, *en teknisk konservator* som vurderer tilstanden og *fotograf* som tar bilder. Samtlige legger informasjon direkte inn i en database.

Om mulig mener jeg at museene også bør se på muligheten til å involvere publikum eller synliggjøre arbeidet overfor publikum. **Preus museum** åpnet ei utstilling for noen år siden med den akademiske tittel: **Vrengt museum**. Her hadde museet flyttet registreringsarbeidet ut i utstillinga, sammen forskjellige gjenstander og bilder utfra magasinet. Også Vestlandske Kunstindustrimuseum har hatt et tilsvarende prosjekt.

Program for videre arbeid

Det er fornuftig å lage en nasjonal, helhetlig plan for samlings-forvaltning i tråd med *Soria-Moria-erklæringa*. I den forbindelse vil jeg ikke unnlate å henvise til *Skisse til en nasjonal plan for samlingsforvaltning*, som Museumsforbundet tidligere har overlevert til både KKD og KD.¹

Og det bør settes i gang *et program for samlingsforvaltning og digitalisering i museene*.

Her følger noen stikkord:

- Det bør snarest etter vår mening ansettes en egen *nasjonal prosjektleder* for dette arbeidet.
- Det bør utarbeides en strategi for *hva* som skal digitaliseres, *hvorfor* og for *hvem*. Eller som kulturministeren nettopp sa: *Autensitet, relevans og representativitet*.
- Det er behov for *kompetanseheving* ute i museene. Her kan nevnes katalogisering, gjenfinning, digitalisering, databaser, nettbasert formidling, interoperabilitet, videreutvikling av standarder for katalogisering, formater, utveksling av informasjon, metodikk/ arbeidsformer og arbeidsflyt.
- I forbindelse med dette arbeidet, vil det også være fornuftig å bygge opp *regional kompetanse* på bl.a. digitalisering. Eksempelvis er det stort sett bare større museer som har egne *fotografer* – for ikke snakke om *tekniske konservatorer*.
- *Museenes digitale kataloger* på nett er i seg sjøl bare interessante for spesielt interesserte, men det er først når de kombineres med andre kilder at det kan bli interessant for et større publikum; eksempelvis faglige artikler, restaureringsrapporter, utstillingstekster, utstillingsrapporter, presentasjoner fra foredrag, videodokumentasjon m.m.

Konklusjon

På bakgrunn av det jeg har sagt, mener jeg det er viktig å se digitalisering i sammenheng med *samlingsforvaltning og formidling*. Et slikt program kan bety et stort løft i forhold til å få *Kultur- og naturarven ut til folket!*

I sommer leverte Marte Brekke ei masteroppgave ved HiO med tittelen: *Fellessøk – er museene klare? Katalogisering av gjenstander ved norske kulturhistoriske museer*.

¹ <http://www.museumsforbundet.no/pdf/Revita-plan-skisse.pdf>

Jeg tillater meg å sitere fra oppgava (side 81):

Min konklusjon på undersøkelsen er at for å endre over hundre års lite ensartet katalogiseringspraksis av gjenstander, må det legges større fokus på katalogisering ved museene og det må opprettes fora for samarbeid mellom museene. Det må utarbeides et felles kontrollert vokabular og felles regler og veiledninger for katalogisering, men utfordringen vil være å gi dem et nivå alle museene kan følge.

- og videre (S. 84):

Museene har et stort ønske om å gi gjenstandssamlingene en felles inngang for publikum, samtidig som det er mange faktorer som vanskeliggjør gjenfinning. Katalogisering av gjenstander skiller seg fra bibliografisk indeksering ved at alt materialet som katalogiseres er unikt og bygger på en annen tradisjon. Museene har mye å lære av biblioteksektoren når det gjelder å ta i bruk standarder, men bibliotekenes standardiserte måte å behandle materialet på er ikke direkte overførbart på museumsmateriale. Mange gjenstander vil ikke la seg katalogisere på en standardisert måte uten at man taper mening og informasjon.

Koordinering med Kunnskapsdepartementet og Miljøverdepartementet/ Riksantikvaren

Vi mener videre at Kulturdepartementet med fordel kan trekke veksler på måten *Artsdatabanken* har organisert arbeidet sitt, og ikke minst deres arbeid med å kvalitetssikre innholdet i dataene, som skjer i nært samarbeid med fagmiljøene. Det synes som om de naturhistoriske universitetsmuseene har kommet lengre i forhold til digitalisering av samlingene sine, enn de fleste kulturhistoriske museer.

Vi vil derfor understreke betydninga av at arbeidet med digitalisering av museenes samlinger koordineres med arbeidet KD har satt i gang med å utrede *et nasjonalt digitalt universitetsmuseum (NDU)*: <http://digum.org/>

Oppsummering

Jeg begynte med å si at *alt henger sammen med alt!* Men dette betinger at både museer og overordnede myndigheter har evnen til å ha flere tanker i hu'e samtidig - og det er som kjent en svært krevende øvelse – men absolutt nødvendig. Kanskje er det derfor at det faktisk jobb'ær flere kvinner enn menn ved norske museer?

Takk for oppmerksomheten!